

IOAN LEȘ
(coordonator)

DANIEL GHITĂ
(coordonator)

Verginel LOZNEANU
Adrian STOICA

Cristinel MURZEA
Alexandru SUCIU

(autori)

TRATAT
de drept procesual civil

Volumul I

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

IOAN LEȘ
(coordonator)

DANIEL GHITĂ
(coordonator)

Verginel LOZNEANU
Adrian STOICA

Cristinel MURZEA
Alexandru SUCIU

(autori)

TRATAT

de drept procesual civil

Volumul I

Principii și instituții generale • Judecata în fața primei instanțe

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Universul Juridic
București
-2020-

Cuvânt introductiv la ediția a II-a

Lucrarea de față continuă abordările realizate în anul 2014, perioadă în care a văzut lumina tiparului prima ediție a Tratatului nostru de drept procesual civil. Spre deosebire de ediția precedentă cea actuală a eliminat o parte din abordările extrem de teoretice, cum sunt cele privitoare la jurisdicție, la procesul civil și la dreptul procesual civil. În același timp, cercul autorilor a fost lărgit, în mod semnificativ, prin contribuțiile altor teoreticieni și practicieni ai dreptului, respectiv a unor colegi din centrele universitare București, Constanța, Craiova, Pitești și Tg. Mureș.

Prima ediție a Tratatului a apărut la numai un an de la intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă, fapt pentru care și unele dintre evaluările și opțiunile noastre procesuale putea fi privite cu anumite rezerve. Fără îndoială că noul Cod de procedură civilă a fost receptat, de către o parte a doctrinei, cu mult entuziasm, dar și cu unele rezerve ce au fost exprimate de autori de prestigiu în materie procedurală.

Promovarea unui nou cod de procedură civilă a fost legitimată și în România, la fel ca și în Franța, de faptul că legislația noastră procesuală anterioară data din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În Franța, un nou Cod de procedură civilă a fost adoptat în anul 1975, respectiv în urmă cu aproape o jumătate de secol, iar în România acest lucru s-a realizat de-abia în anul 2010. Iată că francezii au realizat deja o anumită performanță, a unui cod care a durat aproape cinci decenii și care poate se va apropia, din acest punct de vedere, de soarta codului civil și a codului de procedură civilă, adoptate la debutul secolului al XIX-lea. Ambele au marcat destinul legislativ al multor națiuni nu doar din Europa, ci și de pe alte continente (America Latină, Canada, Africa și Asia, și chiar și America de Nord – Louisiana).

În prima ediție făceam referire la aserțiunile unui mare procedurist francez, S. Guinchard, care observa că în țara sa marile codificări în materie procedurală au apărut la un interval de cca. 130-140 de ani, astfel că o viitoare „mare reformă n-ar trebui să intervină decât spre anii 2100” (citată în prima ediție, *apud* Nouveau Code de procédure civile, Dalloz, Paris 1999, p. 4).

Asemenea constatări ne determină să ne întrebăm unde ne situăm noi românii la sfârșitul celui de-al doilea deceniu al mileniului III? Răspunsul este unul relativ simplu. Iar din acest punct de vedere socotim că noi ne aflăm încă în perioada de consolidare a edificiului procedural pe care ni l-am dorit și ni-l dorim unul solid, coerent și durabil. Astfel cum am subliniat și în prima ediție a Tratatului noul Cod a suferit deja modificări substanțiale chiar înainte de intrarea sa în vigoare. Dar lucrurile nu s-au oprit aici, așa cum adeseori, este firesc căci mobilitatea relațiilor sociale determină și modificări normative importante.

Unele dintre modificările importante ale noului Cod de procedură civilă sunt și cele statuate prin Legea nr. 310/2018, iar autorii au realizat o exegeză adecvată a acestora. Noile modificări normative au fost necesare ca urmare a unor decizii de neconstituționalitate pronunțate în perioada parcursă de la modificările precedente. Legiuitorul nu s-a limitat însă la aceste importante modificări, ci a promovat și unele „ameliorări” normative, care, în fapt, au condus și la unele reconsiderări sau chiar reveniri la soluțiile anterioare (renunțarea la procedura de filtrare a recursurilor, regândirea competenței materiale, în special a judecătorilor și a instanței supreme, renunțarea la

dezbateră cauzelor în camera de consiliu etc.), ceea ce este de natură să fragilizeze stabilitatea legislației noastre procesuale.

De la apariția primei ediții a Tratatului a apărut o jurisprudență extrem de bogată și foarte semnificativă în privința modului de aplicare a prevederilor noului Cod de procedură civilă, dar și o doctrină abundentă. Autorii prezentului Tratat au realizat propriile lor exegeze și în considerarea jurisprudenței și doctrinei la care ne-am referit. În același timp, autorii au valorificat și în cuprinsul lucrării de față unele dintre cercetările lor anterioare și care au fost reflectate în diferite articole publicate în revistele de specialitate, în cursuri, monografii, comentarii sau tratate.

Reperle introductive de față nu pot face abstracție și de o realitate procedurală incontestabilă, anume că lumea juridică este într-o continuă mișcare, iar după adoptarea codului nostru de procedură civilă au apărut legislații noi chiar în țări care ne-au influențat, într-o anumită măsură, în procesul de elaborare a noii noastre legislații procesuale (Codul de procedură civilă portughez, adoptat prin Legea nr. 41/2013, intrat în vigoare la data de 1 septembrie 2013 și Codul de procedură civilă a provinciei canadiene Quebec, intrat în vigoare la data de 1 ianuarie 2016).

Autorii sunt încredințați că și noua ediție va deveni un instrument util nu doar pentru teoreticienii dreptului, ci și pentru practicieni – judecători, procurori, avocați, executori judecătorești și mediatori –, dar și pentru studenții facultăților de drept, care se pregătesc pentru îmbrățișarea unei cariere juridice.

Prof. univ. dr. h.c. **Ioan Leș**

Prof. univ. dr. **Daniel Ghiță**

Partea I

PRINCIPIILE ȘI INSTITUȚIILE GENERALE

Capitolul I

Principiile fundamentale ale procesului civil

§1. Considerații preliminare

Procesul civil reprezintă un mecanism judiciar deosebit de complex care de-a lungul timpului a cunoscut diferite denumiri sau forme regulamentare.

Pornind de la procesul civil derulat în perioada romană, care s-a desfășurat și evoluat sub incidența a trei tipuri de proceduri – *legis actiones* (acțiunile legilor), *actiones per formulas* (procedura formulară) și *cognitio extra ordinem* (procedura extra ordinară)¹, ajungem să discutăm în zilele noastre despre o noțiune modernă, purtând denumirea de proces echitabil². Acest concept novator are o dublă adecvație, atât în materie civilă, cât și în cea penală.

Nu ne vom referi la cea corespunzătoare materiei penale însă, în materie civilă, evoluția conceptului de proces echitabil se află în strânsă legătură cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și are ca primă referință cauza³ *Golder c. Marea Britanie din 21 februarie 1975*, iar ultima, o reprezintă cauza⁴ *Hornsby c. Greciei din 19 martie 1997*. După aceste două hotărâri reprezentative, putem discuta despre un proces civil europeanizat, compus din două faze: judecata și executarea silită.

Din acest punct de vedere, în studiul dreptului procesual civil modern, prevederile Convenției⁵ europene a drepturilor omului, dar și jurisprudența Curții Europe a

¹ B. Schmidlin, C.A. Cannata, *Drept privat roman*, ed. a 2-a, Ed. Payot, Lausanne, dar și pe <https://m.monografias.com>.

² C. Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, Vol. I, Ed. All Beck, București, 2005, pp. 398-571; R. Chiriță, *Dreptul la un proces echitabil*, Ed. Universul Juridic, București, 2008; S. Guinchard, C.S. Delicostopoulos ș.a., *Droit processuel. Droit compare du proces equitable*, 4-emme edition, Ed. Dalloz, Paris, 407-940.

³ *hudoc.echr.coe.int*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Convenția a fost semnată la 4 noiembrie 1950, la Roma și a intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. România a ratificat acest document cu caracter internațional la data de 20 iunie 1994, deschizând calea petițiilor individuale în fața Curții europene de justiție din partea persoanelor fizice și juridice române. Pentru aspecte doctrinare privind pretensivitatea Convenției europene a drepturilor omului, a se vedea: C. Bîrsan, *op. cit.*, C. Turianu, *Contribuții jurisprudențiale la clarificarea conținutului prevederilor art. 6 paragraful 1, fraza 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a*

Drepturilor Omului, au o contribuție semnificativă. Țările membre ale Consiliului¹ Europei au obligația să respecte atât cadrul juridic stabilit de către Convenție, cât și jurisprudența Curții. De aceea, principiile înscrise în Convenția europeană au orientat în mod decisiv actuala legislație procesual civilă.

Astfel și principiile procedurii judiciare civile actuale sunt mult mai elaborate, iar cea mai relevantă sursă a lor o constituie art. 6 al Convenției europene. Aceste principii constituie mai cu seamă garanții² pe care statul trebuie să le pună la dispoziția actorilor sistemului judiciar sau al justițiabililor, motiv pentru care am putea aminti despre: garanțiile unui proces echitabil sau garanții privitoare la desfășurarea procesului.

În actuala reglementare procesual civilă, aceste garanții sunt înfățișate sub forma principiilor fundamentale specifice procesului civil, statuate în conținutul art. 5-23 din Noul Cod de procedură civilă. Trebuie să precizăm faptul că unii autori³ tratează principiile sistemului judiciar din România, ca reguli distincte de cele stabilite în conținutul principiilor procedurilor judiciare.

De asemenea, trebuie amintit faptul că ultimele modificări în materia codurilor de procedură civilă din Franța (2015) și respectiv, Canada, pentru provincia Quebec (2018), ilustrează și existența unor reguli procedurale aplicabile metodelor alternative de soluționare a litigiilor (medierea și arbitrajul).

Revenind asupra legislației noastre, din punct de vedere didactic, principiile fundamentale au un aport la înțelegerea și interpretarea exactă a normelor corespunzătoare unei proceduri, în cazul nostru a procedurii civile.

Sub aspect practic, principiile fundamentale contribuie la interpretarea corectă a unor dispoziții neclare, dar și la completarea lor, pentru constituirea unei practici judiciare unitare.

De aceea, sursele acestor principii sunt deosebit de vaste, pornind de la cele mai importante documente internaționale – Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale – și, ajungând până în legislația internă, mai precis, Constituția sau Legea nr. 304/2004, privind organizarea judiciară.

§2. Analiza principiilor fundamentale ale procesului civil

Precizăm de la bun început că forma inițială a Codului de procedură civilă de la 1865, nu a avut în vedere reglementarea unor astfel de principii fundamentale corespunzătoare procesului civil. Evoluția percepției acestei activități jurisdicționale, relevantă

*libertăților fundamentale, referitoare la cerința soluționării litigiilor „într-un termen rezonabil”, în Dreptul nr. 9/2000, pp. 158-160; I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, vol. I, pp. 466-494, R.H. Radu, *Convenția europeană a drepturilor omului. Note de curs*, Ed. Universul Juridic, București, 2018; L.-E. Pettiti, E. Decaux, P.-H. Imbert, *La convention europeenne des droits de l'homme. Commentaire article par article*, 2-emme edition, Ed. Dalloz, Paris, 1999; F. Moderne, *La convention europeenne des droits de l'Homme*, 3-e edition, Ed. Dalloz, Paris, 2012.*

¹ Este o organizație internațională, interguvernamentală și regională, care a luat naștere la 5 mai 1949 și în acest moment reunește un număr de 47 de state membre ale Uniunii Europene, precum și alte state din centrul și estul Europei. Pentru mai multe amănunte, a se vedea: <https://www.coe.int>.

² C. Bîrsan, *op. cit.*, pp. 455-571.

³ A. Stoica, *Acțiunea civilă în sistemul de drept judiciar privat*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, pp. 23-90.

în documente cu caracter internațional ori în jurisprudența CEDO, a determinat legiuitorul intern să includă în conținutul Noului Cod de procedură civilă o serie de prevederi cu o justificare logică și socială care statuează întocmai aceste principii călăuzitoare.

Eficiența epistemică a acestor principii călăuzitoare ale procesului civil este fără îndoială confirmată de percepția actuală a tuturor celor implicați sau interesați de derularea acestei activități jurisdicționale.

Este bine de precizat faptul că dintre aceste reguli esențiale, doar principiul disponibilității are o incidență specifică procesului civil, celelalte principii, cum ar fi principiul aflării adevărului, principiul oralității, principiul continuității etc., sunt principii comune tuturor celorlalte proceduri jurisdicționale, pe când principiul legalității, grevează orice activitate publică și cu precădere sistemul de drept al unei democrații.

De aceea, Noul Cod de procedură civilă, în conținutul art. 5-23, statuează aceste principii fundamentale însă, ordinea lor nu reprezintă echivalentul importanței fiecăruia pentru procesul civil. De asemenea, cu titlu particular este util de amintit faptul că art. 6 din NCPC, cu denumirea marginală „Dreptul la un proces echitabil, în termen optim și previzibil”, transpune *in terminis*, tezele de debut ale dispozițiilor alin. (1), din art. 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Totodată, chiar dacă nu se bucură de o reglementare *expressis verbis*, am considerat deosebit de util să includem printre aceste reguli esențiale ale procesului civil și principiul gratuității justiției civile, care practic asigură asistența judiciară a persoanelor care dovedesc că nu pot să facă față cheltuielilor pe care le presupune declanșarea și susținerea unui proces civil, fără a primejdui propria lor întreținere sau a familiilor lor.

Prin urmare, am putea considera că ordinea de reglementare a principiilor fundamentale capătă un caracter relativ și în pofida aspectelor evidente relatate anterior, analiza lor se va face, în continuare, în ordinea reglementării prevăzută de Noul Cod de procedură civilă.

2.1. Îndatoriri privind primirea și soluționarea cererilor

Articolul 6 din Convenția europeană a drepturilor omului, creează statelor aderante la acest document internațional, obligația de a garanta cetățenilor săi dreptul efectiv și concret de a se adresa unei instanțe cu orice tip de acțiune care vizează un drept sau o obligație de natură civilă. De asemenea, o obligație statală asemănătoare o regăsim și în art. 13 din aceeași Convenție. Cu denumire marginală „Dreptul la un remediu efectiv”, textul convențional oferă posibilitatea oricărei persoane ale căror drepturi și libertăți recunoscute de Convenție, au fost încălcate, să aibă garanția dreptului de a se adresa efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-a datorat unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.

În aceste circumstanțe normative, prevederile Noului Cod de procedură civilă determină în dreptul nostru intern îndatoriri deosebit de importante în sarcina judecătorului, cu precădere în privința primirii și soluționării cererilor. Aceste îndatoriri sunt statuate în conținutul art. 5 NCPC. Prima îndatorire reglementată de textul legal, are ca obiect primirea și soluționarea tuturor cererilor de competența instanței, potrivit legii.

În cuprinsul *Comentariilor noului Cod de procedură civilă*, domnul profesor I. Leș, a apreciat că statuarea normativă a obligației menționate poate fi discutabilă. Dânsul a remarcat că o atare îndatorire este inerentă statutului de judecător, ea fiind însă implicată și de principiul legalității și de cel al dreptului la un proces echitabil¹.

¹ A se vedea I. Leș, *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2015, p. 7.